

TÜRKİYE'DE YAYINLANAN GRAFİK TASARIM KONUSUYLA İLGİLİ BİLİMSEL MAKALELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ: BİR DERLEME ÇALIŞMA

GÜNNAR YAĞCILAR*

ÖZ

Bu makale Türkiye'de yayınlanan grafik tasarım konusuyula ilgili bilimsel makalelere ilişkin bir sistematik derlemedir. Araştırma saygın bir akademik dizin olan TR Dizin'deki dergilerde, 2004-2024 yılları arasında yayınlanmış 288 makaleye ilişkin bir incelemeyi içermektedir. Araştırmada bibliyometrik verilerin toplanması yanında literatür açısından önemli bilgilere ulaşılmasını amaçlayan, niteliksel boyutu olan bir içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde makalelerdeki konu ve yöntem seçimlerine ek olarak, makalelerin literatür, yöntem ve bulgu sunumlarının olup olmamasına odaklanılmıştır. Sonuç olarak, TR Dizin'de yayınlanan dergilerdeki grafik tasarım konulu makalelerin sayısının özellikle son 10 yıl içinde hızla arttığı söylenebilir. Afiş ile ilgili incelemelerin çok sayıda olduğu, göstergebilim yönteminin sıklıkla kullanıldığı, makalelerin ilgili literatüre katkı sunumlarının büyük oranda eksik olduğu, yöntem seçimlerinin yine büyük oranda gerçekleştirilmediği, bulgu/sonuç sunumlarının önemli oranda şeklen var olduğu gibi bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım, Görsel İletişim, Görsel Sanatlar, Bibliyometrik Analiz, TR Dizin.

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, gunnaryagcilar@akdeniz.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-4300-2423>.

** Çalışmada herhangi bir destek ve teşekkür beyanı veya çatışma beyanı yoktur.

GENERAL CHARACTERICS OF SCIENTIFIC ARTICLES PUBLISHED IN TURKEY ON THE SUBJECT OF GRAPHICAL DESIGN: A REVIEW STUDY

GÜNNAR YAĞCILAR*

ABSTRACT

The paper is a systematic review study about scientific articles published in Turkey on the subject of graphic design. Research covers an analysis of 288 articles published between 2004-2024 by the academic journals in TR Dizin, a prestigious scientific index. A content analysis method with a qualitative dimension is employed, whose aim is to provide a general information as well as gathering basic bibliometric data. Through content analysis, what are focused, in addition to topics and methods employed, on how articles describe their contribution/originality, how they define their methods and how they convey their findings. Among the main findings are the number of the articles on the subject of graphical design and communication has rapidly risen up in the last ten years, semiotics is frequently employed as the method of analysis, the defence of the originality of the paper is weak, in not absent, in many of the articles, many articles are lack of method elaboration and justification, the presentation of findings are available nominally but not essentially.

Keywords: Graphics Design, Visual Communication, Visual Arts, Bibliometric Analysis, Tr Dizin.

1. GİRİŞ

Sosyal ve beşerî bilimlerin önemli ilgi alanlarından birini görsel iletişim ve tasarım konusu oluşturmaktadır. Bir yönüyle sosyal bilimlerin, bir yönüyle sanat bağlantılı konuların ilgi alanına giren görsel iletişim ve tasarım konusunda yapılan akademik çalışmaların genel biçimsel ve içeriksel özelliklerini, özellikle bilimsel standartlarını tespit etmek önemli bir konudur. Belli bir disiplin alanındaki ve belli bir konu üzerindeki bilimsel çalışmaların öne çıkan özelliklerini görmek, o alanda biriken bilgiyi tespit edebilmek için derleme araştırmalar (review papers) gereklidir. Bununla birlikte, bir yandan Atabek ve Atabek'in (2019) işaret ettiği üzere Türkiye'de görsel iletişim alanına yönelik bu tür çalışmalar azdır, diğer yandan da Taşdemir ve Yörük'ün (2021) savladığı üzere sanat alanında derleme çalışmalar son derece nadirdir.

Bu bağlamda, çalışma grafik tasarıma ilişkin Türkiye'de yayınlanan hakemli akademik dergilerdeki makaleler üzerine sistematik bir derleme olma niteliği taşımaktadır. Çalışmada Türkiye'de başlıca bir bilimsel yayın dizini olan TR Dizin veri tabanından yararlanılmıştır.¹

Çalışmada grafik tasarım bağlantılı konularda yapılan çalışmalar inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. "Grafik tasarım" veya "grafik iletişim" (Graphic design/communication) genelde görsel iletişim, özelde ise resimsel iletişim konularıyla yakından bağlantılıdır. "Görsel iletişim" (visual communication) donuk ve hareketli imgelerin, beden diline ilişkin göstergelerin, yazılı metinlerdeki dil dışı imgelerin (tipografik tasarım gibi) vb. görsel öğelerin iletiler oluşturmak amacıyla üretimi ve okunması ile ilgili geniş bir kavramdır. "Resimsel iletişim" (pictorial communication) ise temelde imajların iletiler oluşturmak amacıyla kullanılmasına gönderme yapan bir terimdir ve bu haliyle grafik iletişim terimi yerine de kullanılabilir.² Zaten "graph" yada sıfat haliyle "graphic" sözcüğü etimoloji itibarıyla Latince "graphicus" ve Yunanca "graphikos" sözcüklerinden gelmektedir ki, her iki sözcük de "resimsel olana, çizilene ve yazılana dair" anlamları taşır.³ Grafik tasarım ve iletişim konusu gerek sanatçılar ve sanat araştırmacıları, gerekse sosyal bilimciler için öne çıkan bir konudur.⁴ Bu konuda mevcut bilgi birikimini belli açılardan derleyen çalışmalara ihtiyaç vardır.

¹ TR Dizin TÜBİTAK ULAKBİM tarafından hizmete sunulan ve 2000 yılından beri web üzerinden taranabilen bir bilimsel yayın dizini. Bu dizine dahil olmak için başvuru yapan dergiler ULAKBİM uzmanları ve akademisyenlerden oluşan kurullarla belli ölçütler çerçevesinde seçilir. Bu ölçütlerden öne çıkanlara bakmak gerekirse; başvuran dergilerin hakemli ve bilimsel dergi olması şarttır. Ayrıca, her makale için en az iki konu ile ilgili uzmanın hakemlik yapması yine şartlar arasındadır. Bunlar dışında dergilerin başvuru yapan yazarların makalelerin değerlendirme, süreci biten makaleleri yayınlama ve tüm bu süreçlere ilişkin kanıtlayıcı belgeleri TRDizin değerlendirme komitelerine sunmaları ile ilgili ayrıntılı çok sayıda ölçüt belirlenmiştir. Konu hakkında daha fazla bilgi için TR Dizin'in ilgili resmi web sayfasına başvurulabilir (erişim tarihi 29.08.2024). TR Dizin'de yapılan aramalara ilişkin kayıtları gösteren tüm URL adresleri araştırmacı tarafından kayıt altına alınmıştır.

² "Görsel iletişim", "resimsel iletişim" ve "grafik iletişim" terimlerinin tanımı için bkz. Chandler ve Munday, 2018.

³ Terimin etimolojik kökenine ilişkin bir tanım için bkz. <https://www.etymonline.com/word/graph>

⁴ Editörlüğünü Sheree Josephon, James D. Kelly ve Ken Smith'in üstlendiği Routledge yayınlarından çıkan *Handbook of Visual Communication* (2020) adlı kapsamlı derleme çalışmanın girişinin başlığı şu şekilde Türkçeleştirilebilir: "Görsel iletişim 21. yüzyıla hükmediyor." Konunun giderek artan oranda bir ilgiye konu olduğu savı aşağıda sunulan verilere bakıldığında en azından Türkiye'deki akademik çalışmalar açısından desteklenen bir savdır.

Bir diğer terim olan "bilimsel araştırmaya" gelince; bilim, içinde yaşadığımız fiziksel ve toplumsal dünyanın düzenliliklerini sistematik olarak incelenmesi ve bu inceleme sonucunda ortaya çıkan bilgi bütünüdür. İnceleme yapılırken deney, gözlem, uslamlama ve analiz gibi veri toplama ve işleme tekniklerinden yararlanır. Yansızlık, ölçülebilirlik, tekrar edilebilirlik ve sorgulanmaya açıklık (hesap verilebilir) gibi ilkelere uymak gereklidir. Bilime⁵ doğruyu bulmak ya da Gower'in da (1997, s. 6) işaret ettiği üzere güvenilir açıklamalara ulaşmak için ihtiyaç duyulur.

Sosyal ve beşeri bilimler ile doğa bilimlerinin bilim ve bilimsel araştırma yaklaşımları arasında kimi farklar olduğunu varsaymak mümkün ve faydalı görünse de (bkz. Taşdemir, 2022) temel açılardan tüm bilimsel çalışmalar için geçerli bazı biçimsel ve içeriksel gerekliliklerin olduğu iddia edilebilir. Bunların başında bilimsel bir araştırmanın ve bunun raporunun orijinal, özgün bir bulgu/sonuç/tartışma sunumu yapması gelir. Derntl'in de (2014) belirttiği gibi bir araştırmanın bulgu ve sonuçlarının yayınlanması araştırma sürecinin ve akademik kariyerin asli bir parçasıdır. Bu bağlamda Derntl'in Day'den aktardığına göre, bir araştırma makalesi özü itibarıyla "bir araştırmanın orijinal sonuçlarını betimleyen yazılı ve basılı bir rapor" olarak tanımlanabilir (Day, 1983, s. 1). Bir araştırma raporu yapılan araştırmanın özgünlüğünü/orijinalliğini ortaya koymalıdır. Her çalışmada orijinalliği gösterecek bir sunum yapılmalıdır. Bir çalışmada yeterli kanıt sunumu ancak ilgili çalışma alanındaki mevcut bilgi birikimini bilmekle mümkün olabilir. Belli bir bilimsel sahada mevcut bilgi birikiminin anlaşılması için yapılan araştırmaya sıklıkla "literatür araştırması ya da taraması" denilir.⁶ Orijinallik savunusu araştırmanın hitap ettiği literatürün/alanyazının boşluklarını ortaya koymakla mümkün olabilir. Bu boşluk ise ancak amaca uygun bir yöntem ve/veya veri toplama tekniği (gözlem, deney, görüşme, belge inceleme, uslamlama gibi) ile doldurulabilir.

Hangi alanda yapıldığına bakılmaksızın bilimsel makalelerin başka bazı biçimsel ve içeriksel ortak özellikleri olduğu savunulabilir. Derntl, tüm makalelerin yapı taşları birbirine benzer demektedir (Derntl, 2014). Buna göre, bir araştırma raporunun başlık, öz/özet, giriş, gövde ve tartışma (sonuç) ve kaynakça gibi temel bölümleri vardır. Başlık; araştırmanın konusuyla ilgili özlüce bilgi verecek nitelikte olmalıdır. Öz/özet; tüm makalenin belirlenen sözcük sınırları içinde (100-250 kelime arası) bir özetini sunar. Derntl'in (2014) Koopman'dan (1997) aktararak verdiği üzere; öz/özet metin çalışmanın çözmeye çalıştığı problemin ne olduğunu, neden önemli olduğunu, problemin çözümü için ne yapıldığını ve hangi sonuçların alındığını bildirir. Çalışmanın diğer üç ana bölümünde ise, giriş, gövde ve tartışmada, öz metninde verilen bilgiler detaylandırılır. Giriş; okura çalışmanın genel motivasyonları ve araştırma

⁵ Terimin çeşitli tanımları için bkz. <http://terim.tuba.gov.tr/>

⁶ Terimin bir başka Türkçe söyleniş biçimi "alanyazın taraması"dır. TUBA bilim terimleri sözlüğüne göre "alanyazın taraması"nın tanımı şöyledir: "Bir araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmaların ve önerilmiş kuramların incelenmesi." bkz. <http://terim.tuba.gov.tr/>

sorusu ya da sorunsalı hakkında bilgi verir. Gövde; araştırma metotlarını ve bulguları detaylandırır. Tartışma/sonuç bölümünde ise bulguların sunduğu genel sonuçlar ele alınır.

2. KONUyla İLGİLİ LİTERATÜR

Derleme makaleler (literatür review articles) araştırma makalelerinden (original research articles) farklıdır; bununla birlikte, daha az düzeyde önemlidirler denemez. Van Wee ve Banister (2016), derleme makalelerin belli bir alandaki güncel bilgi birikimini bir bütün olarak görmek isteyen okurlar için çok faydalı bir araştırma raporu türü olduğunu belirtir. Derleme makaleler ile aşağıdaki amaçlardan bir veya birkaçı elde edilebilir: Mevcut bilgi birikiminde yeni sentezlere ulaşmak; kullanılan yöntemleri görmek veya bu yöntemlerin avantajları/dezavantajlarını görmek; kullanılan teorik çerçeve ve kavramsal çerçeveleri görmek ve karşılaştırmak; alandaki çalışmaların hangi konulara, yöntemlere, yaklaşımlara, kavramlara ağırlık verdiği, hangilerine ise vermediği görülebilir. Böylece alandaki eksikler de tespit edilebilir.⁷

Özellikle sistematik yapıldığında derleme makaleler genellenebilir ve görece kesin (accurate) bilgiler sunabilir (Mulrow, 1994). Bununla birlikte, her sistematik literatür derlemesi aynı zamanda bir yönüyle de bibliyometrik verilere de ulaşılan çalışmalardır.⁸ O sebeple ele alınan konuda, Türkçe literatürü konu olan bir çalışma olmamasını da dikkate alarak bazı ana bibliyometrik veriler de metinde sunulmuştur.⁹

Bibliyometrik yöntemlerle yapılan sistematik derleme çalışmaları görsel iletişim alanında az sayıdadır.¹⁰ Genel olarak sanat/tasarım alanına bakıldığında da bibliyometrik veriler üreten derleme niteliğindeki çalışmaların çok nadir olduğu görülmektedir. Genel sanat/tasarım alanına yönelik uluslararası nitelikte bir sistematik derleme çalışmaya bu makale kapsamında yapılan taramalarda rastlanmamıştır. Türkiye özelinde bakıldığında ise yakın zamanda yayınlanan Taşdemir ve Yörük'ün (2021) çalışmasına göre, sanat dergilerine yönelik bu tarzda çalışmalar yok denecek kadar azdır.¹¹ Taramalarda rastlanılan, konuyla ilgili derleme niteliğindeki yerli ve yabancı çalışmalar şöyle sıralanabilir: Glazer, 2011; Schill, 2012; Oğuz

⁷ Bu dört madde Van Wee ve Banister'in 2016 yılında yayınlanan makalelerindeki s. 281'de bulunan tablodan derlenmiştir (bkz. Van Wee ve Banister, 2016).

⁸ Bibliyometrik analiz akademik nitelikteki süreli ve süresiz yayınlarda yayınların ve buralardaki bilimsel eserlerin esas olarak niceliksel veriler üretmek amacıyla incelendiği, istatistiksel yöntemler kullanan bir literatür değerlendirme yöntemidir (Tanım için bkz. <https://encyclopedia.pub/2024>). Bu gibi çalışmalarda yayınların yıllara, kurumlara, yazarlara, branşlara göre dağılımı yanında, sayfa sayıları, kullanılan dil vb. üzerine niceliksel veriler derlenir ve raporlaştırılır. Türkiye'deki bilimsel yayınlar için yapılan bu tarzdaki çalışmalara rastlamak mümkündür (Bunlardan bazıları için bkz. Yalçın, 2010; Ulu ve Akdağ, 2015; Tonta, 2017; Atabek ve Şendur Atabek, 2019)

⁹ Ana amacı literatür değerlendirmesinden ziyade bibliyometrik veriler sunmak olan bazı güncel çalışmalar için sunlara bakılabilir: Segado-Boj, Martin-Quevedo ve Fernandez-Gomez 2021; Segado-Boj, Gomez-Garcia ve Diaz-Campo, 2022.

¹⁰ Atabek ve Şendur Atabek 2019'da yayınladıkları kapsamlı çalışmalarında iletişim ve medya alanında Türkçe literatür ile ilgili çok az sayıda çalışma olduğunu göstermişlerdir.

¹¹ Google Scholar, DergiPark ve TR Dizin veritabanı üzerinden Türkçe ve İngilizce anahtar sözcüklerle yapılan taramalarda genel olarak sanat ve tasarım, özelde ise görsel iletişim ve grafik tasarım konularında yapılmış çalışmaların çok az sayıda olduğu görülmüştür. Veritabanı taramaları Mayıs 2022 yılında başlamış ve aralıklarla en son Ocak 2024 tarihinde yapılmıştır.

Namdar ve Önder, 2018; Yakar, 2019; Şakiroğlu, 2021; Acar 2023; Yegin 2023; Vardar, Gümüş ve Bingöl 2024. Benzer çalışmalara bakıldığında kiminin sadece bibliyometrik amaçlarla yapıldığı, sadece “tipografi” ya da “illüstrasyon” gibi tek bir başlıkta yapıldığı, indeksli dergi kriterlerine bakmaksızın tüm dergilerde yayınlanan makalelerin incelendiği, alan derlemesi niteliğinde olanların da çoğunlukla sistematik olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla, çalışma mevcut nitelikleriyle Tr Dizinde taranan dergilerde ve grafik tasarım alanında yazılmış tüm makaleleri sistematik bir şekilde inceleyerek genel bir çerçeve ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

Çalışmada aşağıda detayları verilen ve incelenen her makale ile ilgili çeşitli kategoriler altında bilgilerin derlenmesini sağlayan bir veri tablosu hazırlanmıştır. Bibliyometrik değerdeki veriler için jenerik bir takım kategoriler (makale adı, dergi adı, yazar kurum bilgisi gibi) oluşturulurken, araştırmanın bir diğer ana uğrağı konumundaki metodolojik açıdan yapılan içerik incelemesi için Taşdemir ve Yörük'ün (2021, s. 206) çalışmalarında kullanmış oldukları inceleme kategorileri yeniden derlenerek adapte edilmiştir. Bu çalışmada esas olarak iki kategoride veriler sunulmuştur: Birincisi incelenen makalelere ilişkin veriler, ikincisi ise incelenen makalelerde metodolojik açıdan bulunması gereken temel bilgilere ilişkin bir içerik analizi¹². Çalışmanın ikinci bölümü açısından bakıldığında makalelerin öz/özet metinleri ve ana metinlerinde üç kategori ile ilgili bilgi toplanmıştır. Bunlar;

1. Araştırmanın ilgili literatüre yaptığı katkının açık ve anlaşılır bir biçimde sunulup sunulmadığı.
2. Araştırmanın yönteminin/araştırma tasarımının gerekli ölçüde detaylı bir biçimde sunulup sunulmadığı.
3. Araştırmanın ana bulgu ve sonuçlarının açık ve anlaşılır bir biçimde sunulup sunulmadığı.

Hem öz/özet metinleri hem de ana metinler için ayrı ayrı yapılan nihai değerlendirmelerde yukarıdaki üç kategori için kodlama yapılmıştır. Gözlem sonuçları; “var”, “yok” ve aranan bilgilerin *açık ve anlaşılır* olmaktan uzak olduğu durumlarda “net değil” şeklinde kodlanmıştır.¹³

¹² “İçerik analizi” (content analysis) özü itibarıyla bir metnin biçim ve içeriğindeki öğelerin belli kıstaslar çerçevesinde kategorilendirilerek ve kodlanarak sayılmasına dayalı bir yöntemdir (bkz. Chandler ve Munday, 2018; Hsieh ve Shannon, 2005).

¹³ “Net değil” ifadesi, daha açık biçimde söylenecek olursa, aranan bilginin varmış gibi görünmekle birlikte müphem bir şekilde ifade edilmiş olması ya da aranan bilginin yeterince iyi bir şekilde ifade edilmemiş olması şeklinde anlaşılabilir. Özellikle “sonuç” bölümü “net değil” ise, o zaman bu, kullanılan ifadelerin yuvarlak, fazla genel, çalışmanın orijinal katkısına ilişkin bilgi vermekte yetersiz görülen ifadeler olduğu anlamına gelmektedir. “Yöntem” bölümü için “net değil” işaretlenmiş ise yine spesifik yöntemin ya da veri toplama tekniğinin ne olduğunun net bir biçimde anlaşılmadığı ya da araştırma sürecinin adımlarının verilmediği ifadeler kastedilmektedir.

4. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

TR Dizin'in¹⁴ resmi web sitesi üzerinden yapılan taramalar Mayıs - Ağustos 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Aramalarda ulaşılan makaleler alan dışı olanlar çıkarıldıktan sonra¹⁵ geriye 288 makale kalmıştır. İncelemede makalelerin başta başlıkları, yayımlandıkları dergiler, yazar bilgileri, kaynak sayıları gibi bibliyometrik değerdeki bilgilerini de içeren, ancak bunlar yanında esas olarak makalelerin öz/özet metinleri ve ana metinlerinin detaylı içerik analizleriyle elde edilen öz/özet metninde aranan bilgiler ile ana metinde aranan bilgiler ve en sonda da genel yorumları içeren toplamda 23 ayrı kategoriden oluşan bir Excel dosyasına veriler girilmiştir.¹⁶ Hazırlanan Excel dosyasının kısmi görüntüsü tabloda verilmiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Veri tablosu.

1	Dergi adı	Dergi alanı	Metin dili	Yıl	Sayfa S.	Kaynakçadaki Kaynak Sayısı	Yazar Say.	1.Yazar Kurum
2	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	Sos. Bil.	tur	2018	15	26	2	Gaziantep Üniversitesi, İletişim Fakültesi
3	Akademik İncelemeler Dergisi	Sos. Bil.	tur	2019	33	35	2	Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fak.
4	Akdeniz İletişim	İletişim	tur	2016	26	36	1	Bağımsız araştırmacı

Hazırlanan veri tablosundan öne çıkan verilere bakıldığında incelenen makalelerin çok büyük bir bölümünün ana dilinin Türkçe olduğu (280 makale, toplam makalelerin yaklaşık %97,2'si), küçük bir kısmının ise İngilizce kaleme alındığı (8 makale, toplam makalelerin yalnızca %2,8'i) görülmektedir. Makalelerin sayfa sayılarına bakıldığında en kısa makalenin 6¹⁷, en uzun makalenin ise 50 sayfa¹⁸ olduğu görülmektedir. Ortalama makale uzunluğu ise toplam sayfa (5175 sayfa)/288 makale = 17,9 sayfadır. Kullanılan kaynak sayılarına bakıldığında (kaynakçada yer alan kaynak sayısı) en az kaynak kullanan makalenin sadece 2 kaynak kullandığı¹⁹, bir makalede en çok 88 kaynak kullanıldığı²⁰ görülmektedir. Ortalama olarak ise

¹⁴ Wee ve Banister'in (2016) işaret ettiği ve kendi çalışmalarında kullandıkları üzere derleme makaleler için kesin bir yöntem bulunmamakla birlikte, ele alınan konuyla ilgili yayınlara ulaşılabilecek en bilinen veritabanlarına başvurmak uygun bir veri toplama tekniğidir. Çalışma konuyla ilgili Türkçe literatürdeki birikimi inceleme amacı taşıdığından bilimsel nitelikleri açısından öne çıkan dergilerin dizinlendiği TR Dizin veritabanında arama yapmak doğru bulunmuştur.

¹⁵ TR Dizin arama sayfasında makalelerin "başlıklarında" ve "öz/özet metinlerinde" birçok anahtar kelime ile tarama yapılmıştır. Bu anahtar kelimeler şunlardır: "grafik", "grafik tasarımı", "grafik sanatlar", "afiş", "görsel iletişim", "görsel iletişim tasarımı", "görsel kimlik", "bilgilendirme tasarımı", "kurumsal kimlik", "tipografi", "yazı karakteri tasarımı", "illüstrasyon", "web tasarımı", "kitap tasarımı", "kitap kapağı tasarımı". Toplamda 400 civarında makaleye ulaşılmıştır. Ön incelemede görsel iletişim ve tasarım konularıyla ilgili olmayan makaleler çıkarılmıştır. Ayrıca görsel iletişim ve tasarım eğitimi ile ilgili olan makaleler de özellikle eğitim bilimleri ile alakalı boyutları ön planda olduğundan araştırmaya dahil edilmemiştir. Burada amaç doğrudan sanatsal araştırma kapsamına dahil edilebilecek makalelere ulaşmaktır. Elde edilen listeden mükerrer çalışmalar da çıkarıldığında geriye kalan makaleler detaylı incelemeye tabi tutulmuştur.

¹⁶ Sırasıyla hazırlanan veri tablosundaki kategoriler şunlardır: "Makale başlığı", "makalenin yayımlandığı dergi adı", "dergi alanı", "metin dili", "yayın yılı", "sayfa sayısı", "kaynakçadaki kaynak sayısı", "yazar sayısı", "yazarların kurumları" (varsa ilk üç yazar için ayrı ayrı), "yazar branşları" (ilk üç yazar için ayrı ayrı), "makalenin konusu", "öz metninde literatüre katkı beyanının olup olmadığına ilişkin bilgi", "öz metninde araştırma tasarımı veya yöntemle ilişkin bilginin sunulup sunulmadığı", "öz metninde bulgu/sonuç sunumunun olup olmadığı", "öz metnin değerlendirme açısından yeterli bilgiye sahip olup olmadığı", "ana metinde ayrı bir yöntem bölümünün bulunup bulunmadığı", "ana metinde araştırma tasarımı veya yöntemle ilişkin bilgilerin veriliş verilmemesi", "ana metinde makalenin ilgili literatüre katkısına ilişkin bilginin veriliş verilmemesi", "ana metinde bulgu/sonuç sunumunun yapıp yapılmadığı" ve son olarak bazı yorumları içeren "notlar" kategorisi.

¹⁷ Uzunluğu 10 sayfa ve daha az olan makale sayısı 30'dur.

¹⁸ Uzunluğu 30 ve daha fazla sayfa olan 18 makale vardır.

¹⁹ Kaynak sayısı 10 veya daha az olan makale sayısı 34 makedir.

²⁰ Kaynakçada 40 veya üzerinde kaynak gösteren yayının sayısı 34'tür.

(toplam kaynak sayısı 6758/288 makale) makale başına 23,4 kaynak kullanıldığı görülmektedir.

İncelenen makalelerin 56 farklı dergide yayınlandığı görülmektedir. 5 ve üzerinde makalenin yer aldığı dergilere bakıldığında sırasıyla şöyledir: *Sanat ve Tasarım Dergisinde* 34; *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication Dergisinde* 21; *Turkish Studies Dergisinde* 19; *Art-e Sanat Dergisinde* 18; *Atatürk Üniversitesi GSE Dergisinde* 17; *Sanat&Tasarım Dergisinde* 14; *Sanat Yazıları Dergisinde* 14; *Selçuk İletişim Dergisinde* 9; *YEDİ Dergisinde* 9; *Erciyes İletişim Dergisinde* 5; *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde* 5; *Sanat Dergisinde* (Atatürk Üniversitesi GSF) ise 5 adet yayın olduğu görülmektedir.

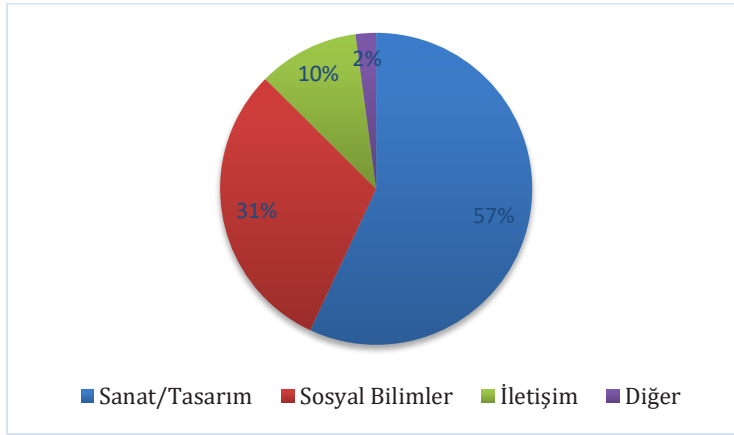
Yazar sayısı, kurum ve disiplin alanlarına ilişkin verilere bakıldığında, öncelikle makalelerin önemli oranda tek yazarlı olduğu görülmektedir. Makalelerin 180'i (%62,5) tek yazarlıdır; 96'sı (%33,3) iki yazarlıdır; 8'i üç; 2'si dört; 1'i sekiz yazarlıdır. Yazarlar ya da Birinci Yazarların bağlı oldukları kurumlara bakmak gerekirse; bunların 6'sının bağımsız olduğu, 5'inin bir kamu kuruluşunda çalışan olduğu; kalanların tamamının devlet ve özel üniversite personeli ya da (çok az sayıda da olsa) öğrencisi olduğu görülmektedir. 76 farklı üniversitenin adının yazarlarca kurum bilgisi olarak girildiği (Hacı Bayram Veli ve Gazi Üniversitesi' iki ayrı üniversite gibi sayıldığında) görülmektedir. Bunların 55'i devlet üniversitesidir. Söz konusu alanda kurum olarak en çok bildirilen üniversitelere bakıldığında, frekansı 5 ve üzerinde çıkan üniversiteler şunlardır: "Anadolu Üniversitesi" 20, "Hacettepe Üniversitesi" 17, "Hacı Bayram Veli" 12, "Gazi Üniversitesi" 10, "Dumlupınar Üniversitesi" 10, "Atatürk Üniversitesi" 7, "Çanakkale Onsekiz Mart" 5, "Fırat Üniversitesi" 6, "İstanbul Kültür Üniversitesi" 6, "Marmara Üniversitesi" 6. İlk yazarların (ya da sorumlu yazarların) kurum içindeki bölüm bilgilerine bakıldığında ise bazı kurumların öne çıktığı görülmektedir. Gazi ve Hacı Bayram Veli Üniversiteleri GSF'si (Güzel Sanatlar Fakültesi) altındaki Görsel İletişim Tasarım/Grafik vb. bölümlerin 17 kez, Hacettepe Üniversitesi GSF Grafik Bölümü'nün 15 kez, Anadolu Üniversitesinin GSF'sinin (özellikle Grafik Bölümünün) 12 kez yazar alanı bilgisi kategorisinde tekrar edildiği görülmektedir.²¹

Yazarların beyan ettikleri branş bilgilerine bakıldığında ise; birinci ya da sorumlu yazarlar için özellikle dört branş kategorisinin öne çıktığı görülmektedir. Branşı için "Grafik (veya Grafik Tasarım)" diyenlerin sayısının 138; "İletişim (İletişim Tasarımı)" diyenlerin 36; "Görsel İletişim/Tasarım/Sanatlar" diyenlerin sayısının 34; "Sanat veya Tasarım veya Sanat-Tasarım" diyenlerin 11 kişi olduğu görülmektedir. Bu ilk dört kategorinin toplamı 219 etmektedir. 4 yazar branşlarını belirtmemiş; kalanlar da değişen sayılarda "Halkla-ilişkiler", "Resim ya da

²¹ Aynı konuya makalelerin ikinci yazarları açısından bakıldığında; 38 farklı üniversiteden yazarın bulunduğu, bunların 2'sinin bağımsız olduğu, 8'inin özel üniversitelerden olduğu, kalanının devlet üniversitesinden olduğu görülmektedir. Yazar alan bilgisi açısından ise Anadolu Üniversitesi GSF'sinin (özellikle Grafik Bölümü'nün) 10; Gazi ve Hacı Bayram Veli Görsel İletişim ve Grafik Bağlantılı Bölümlerin ise 6 kez tekrar edildiği ve bu açılardan öne çıktıkları görülmektedir.

resim-iş”, “Seramik”, “Gazetecilik”, “Birleşik Sanatlar”, “Oyun Tasarımı”, “Eğitim Bilimleri”, “Film Tasarımı”, “Edebiyat”, “Mimarlık”, “Endüstriyel Tasarım” veya “İç-mimarlık” vb. bölüm isimleri belirtmişler. İkinci yazarlar açısından bakıldığında 94 yazarın branş bilgilerinin girildiği görülmektedir. Bunlardan 44 tanesinin “Grafik veya Grafik Tasarım” bilgisi verdiği; 8 tanesinin “İletişim” bilgisi verdiği, “Görsel İletişim/Sanatlar” veya “Sanat Tasarım” ya da sadece “Tasarım” bilgisinin ise 10 kişi tarafından girildiği, kalan 31 ikinci yazarın “Resim”, “Sinema-TV”, “Turizm”, “Halkla İlişkiler”, “Dilbilim”, “Mimari”, “İç Mimarlık”, “Prodüktör” ve “Özel Sektör” gibi branş bilgileri verdiği görülmektedir.

İncelenen makalelerin yayınlandığı dergilerin disiplin alanlarına bakıldığında, 163 makalenin “Sanat ve Sanat/Tasarım” dergisinde yayınlanmış olduğu; 87 makalenin “Sosyal Bilimler” dergisinde yayınlanmış olduğu, 30 makalenin ise “İletişim” dergisinde yayınlanmış olduğu görülmektedir. Kalan 6 makalenin ise “teknoloji”, “edebiyat”, “edebiyat-tarih”, “disiplinlerarası” gibi kategorilerde yer alan dergilerde olduğu gözlemlenmektedir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Makalelerin yayınlandığı dergilerin disiplin alanlarına göre kategorizasyonu.

Yayınların yıllara göre dağılımı bibliyometrik veriler açısından önemli bir bilgidir. Bu açıdan incelenen makalelere bakıldığında ilk yayının 2004 yılında yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, 2013 yılına kadar konuyla ilgili yayınların son derece az olduğu da görülmektedir. 2004-2012 yılları arasında, incelemeye konu olan ilk 9 yılda konuyla ilgili sadece 19 yayın (toplama oran %6,60) yapıldığı görülmektedir. 2013-2024 arasındaki 12 yılda ise 269 yayın yapıldığı (toplama oran %93,40) görülmektedir. Ayrıca öne çıkan bir bilgi özellikle 2020 ve 2022 yılda yayın sayısının ortalamaların üstüne çıkmış olmasıdır. Çalışmanın araştırma safhasının 2024 yılı ortalarında son bulması sebebiyle 2024'te makale sayısının artmış olma olasılığını da göz ardı etmemek gerekir. Buradan çıkan sonuç yıllar geçtikçe grafik tasarım ve görsel iletişim konusundaki yayınların sayısının kararlı bir biçimde arttığıdır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Yayınların yıllara göre dağılımı.

Yılla r	200 4- 201 2	201 3	201 4	201 5	201 6	201 7	201 8	201 9	202 0	202 1	202 2	202 3	202 4	Topla m
Sayı	19	10	16	19	22	23	25	25	37	23	38	18	13	288

Yayınlara göre konularına göre kategorilendirilmesine gelindiğinde; bu kategorinin oluşturulmasına bu makalenin hazırlayıcısının yorumlarının öne çıktığı görülmektedir.²² Buna göre, makaleler incelendiğinde kimi konu değinileri diğerlerine göre öne çıkmaktadır. Frekansı 3 veya daha yüksek olan, yani 3 veya daha fazla makalede görülen konu kategorilerine bakıldığında “Afiş Tasarım” konusunun en fazla ele alındığı, bunu sırasıyla “Tipografi”, “Editöryal Tasarım” ve “Web Tasarımı” gibi konuların izlediği görülmektedir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3: Konu kategorilerine göre dağılımı.

Konu Başlıkları	Frekans (Görülme Sıklığı) 3 ve üzerindeki
Afiş ve Afiş Tasarımı	43
Tipografi (Yazı Tasarımı)	22
Editöryal tasarım (Kitap/Dergi)	22
Web Tasarımı	17
İllüstrasyon	16
Grafik Tasarım	13
Görsel Tasarım ve Grafik Tasarımı	12
Reklam ve Reklam Tasarımı (TV Reklamı dahil)	11
Ambalaj Tasarımı	10
Grafik Tasarım Tarihi	9
Bilgilendirme Tasarımı	8
Görsel İletişim	8
Kurumsal Kimlik/Tasarım	7
Arayüz Tasarımı	6

²² Zira incelenen makalelerin yazarları çalışmalarının konu başlıklarını ayrı bir veri seti olarak sisteme girmemişlerdir. Bu nedenle makalelerin ana konularının hangi başlıklar altında ifade edilebileceği yazar tarafından belirlenmiştir.

Logo ve Logo Tasarımı	6
Görsel Kimlik/Kültür	6
Müze/(Sanal Müze) Tasarımı	5
Etkileşimli Tasarım/İllüstrasyon	5
Hareketli Tasarım/Afiş	5
Yönlendirme Tasarımı	5
Marka ve Markalaşma	4
Yapay Zeka	4
Jenerik Tasarımı	4
Pul Tasarımı	3
Çizgi Roman ve Film	3
Baskı	3
Sosyal Medya	3
Sürdürülebilirlik	3
Tasarımla ilgili diğer başlıklar	25

Gözlemlere göre toplam 263 makalenin konusu 3 veya daha fazla sıklıkla yukarıdaki kategorilere dahildir denilebilir. Ayrıca, bunlar dışında 2 veya 1 kez görülen konu seçimlerine bakıldığında, “Sergi Tasarımı”, “Pul Tasarımı”, “Maskot Tasarımı”, “Kitsch”, “Kaligrafi”, “Kamu Spotları Analizi”, “Jenerik Tasarımı”, “Harf Devrimi”, “Exlibris”, “3 Boyutlu Tasarım”, “Monogram”, “Mimari Pafta”, “Meslek Etiği”, “Marka Kent”, “Grafik Kayıt”, “Bilimsel Semboller”, “Arma Tasarımı” gibi konular incelenen makalelerde ele alınmıştır. Denilebilir ki, bazı konular açısından çok sayıda çalışma alanda mevcutken özellikle bazı güncel ve ilerleyen dönemde önemi artacak olan kimi konularda ilgili Türkçe literatürde yeterli çalışma yoktur. Verilerden yola çıkarak, bilgiye erişim açısından önemli olan “Arayüz Tasarımı”, “Sosyal Medya” ve “3B Tasarım” gibi konularda çalışmaların artması önem arz etmektedir. Yine günümüzde önemi gittikçe artan “Sanal Sergi ve Müze Tasarımı”, “Yapay Zeka” veya “Bilgilendirme Tasarımı” gibi konularda da daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Ayrıca konuyla ilgili tarihsel değerlendirmeleri odağa alan çalışmaların da oldukça az olduğu görülmektedir. Doğrudan bu bağlamda “Grafik Tasarım Tarihi” alanında değerlendirilebilecek ancak 9 kadar çalışma olduğu görülmektedir.

4.1. Metodolojik Kriterler Açısından Bulunması Gereken Bilgilere İlişkin Veriler

Çalışmanın bibliyometrik verilerle sınırlı olmadığı belirtilmiştir. Makalelerin metodolojik kriterler açısından yapılarının incelenmesi de asli amaçlardan biridir. Buna göre, bulgular

bölümünün bu ikinci kısmında makalelerin öz metinleri ve ana metinlerinin incelenmesi sonucunda elde edilen veriler sunulmaktadır. İlk olarak makalelerin öz/özet metinlerinde makalelerin literatüre katkı sunumunun olup olmadığına bakıldığında; 288 makaleden yalnızca 36'sının net bir şekilde katkısını belirttiği, 212 makalede ise okurlara bu yönde bir bilgi verilmediği görülmektedir. 40 makale için ise bu konuda kesin bir kanaate varılamamıştır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4: Öz/özet metninde literatüre katkı sunumu.

Yok	212 (%73,6)
Var	36 (%12,5)
Net Değil	40 (%13,9)
Toplam	288 (%100)

Kullanılan araştırma tasarımı ve/veya yöntemin belirtilip belirtilmediği açısından makaleler incelendiğinde ise farklı bir sonuç elde edilmekle birlikte, yöntem bilgisinin verilmediği makale sayısının toplama oranı yine dikkat çekici düzeyde olduğu söylenebilir. Buna göre, 155 makalede araştırma tasarımına ve/veya yöntemle ilişkin ifadeler yer alırken, 119 makalede yer almamaktadır. 14 makale ise "Net Değil" kategorisi altında sınıflandırılmıştır (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5: Öz/özet metninde yöntem sunumu.

Var	155 (%53,8)
Yok	119 (%41,3)
Net Değil	14 (%4,9)
Toplam	288 (%100)

Öz/özet metinlerinde bulgu ve sonuca ilişkin bilgi verilip verilmediği açısından elde edilen verilere bakıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. İncelenen makalelerin önemli bir bölümünde bulgu veya sonuca ilişkin bir ifadenin kullanılmamaktadır (169 metin). Buna karşın, 106 adet makalede ise bulgu/sonuç sunumu net bir şekilde vardır. 13 makale için ise net bir karar verilememiştir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6: Öz/özet metninde bulgu/sonuç sunumu.

Yok	169 (%58,7)
Var	106 (%36,8)
Net Değil	13 (%4,5)
Toplam	288 (%100)

Bu açılardan bakıldığında öz metinleri yukarıda sayılan üç kategori (literatüre katkı sunumu, araştırma tasarımı veya yöntem sunumu, bulgu/sonuç sunumu) üzerinden ayrıca değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede öz metinlerini okuyan ve makale ile ilgili bilgi sahibi olmak isteyen bir okur veya değerlendirmecinin söz konusu üç kategorinin en az iki tanesini net bir şekilde gördüğü durumlarda öz/özet metinlerinin asgari olarak yeterli düzeyde bilgi verdiği varsayılmış, aksi durumlarda (yani üç kategoriden ikisinin net bir şekilde “yok” olması durumunda) değerlendirmecinin yeterli bilgi edinemeyeceği varsayılmıştır. İlk durum için “Değerlendirilebilir” kategorisi oluşturulmuş, ikinci durum ise “Değerlendirilemez” kategorisi oluşturulmuştur. Buna göre, öz/özet metinlerinin büyük çoğunluğunun (179 adet) yapılan araştırmaya ilişkin bir değerlendirmeci açısından yeterli bilgiyi içermediği görülmektedir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7: Öz/özet metninin genel itibarıyla yeterliliği açısından değerlendirilip değerlendirilemeyeceği.

Değerlendirilemez	179 (%62,2)
Değerlendirilebilir	109 (%37,8)
Toplam	288 (%100)

4.2. Ana Metinlerde Gerekli Bilgilerin Olup Olmadığı Açısından Değerlendirme

İncelenen makalelerin yer aldığı dergilerin yazım kurallarında öz/özet metinlerinde hangi bilgilerin verilmesi, hangilerinin verilmemesi gerektiği konusunda açık ve net kuralların olmadığı görülmektedir. Böyle bir bağlamda, makalelerin yazarları açık ve ortak bir kural olmadıkça öz/özet metinlerinin yazımı konusunda kendilerini daha serbest hissedebilirler. Bu durumda, yukarıda öz/özet metinleri için yapılan değerlendirmelerdeki “eksiklik” ima eden önermeler bu satırların okurları tarafından kabul görmeyebilir. Bu nedenle öz/özet metinleri için aranan literatüre katkı sunumu, araştırma tasarımı veya yöntem sunumu, bulgu/sonuç sunumu makalenin öz/özet metinlerinde verilmeyip, ana metinde verilmiş olabilir.

Bu çerçevede, öz/özet metinleri için aranan bilgi kategorileri ana metinler için de arandığında şu bulgulara rastlanmaktadır: Ana metinlerde araştırmanın ilgili literatüre yaptığı katkıya ilişkin herhangi bir ifade, açıklama, tartışma olup olmaması açısından bakıldığında; incelenen çalışmaların büyük bir çoğunluğunda (158 adet) bu yönde bir içeriğe rastlanılmamıştır. 76 çalışmada ise literatüre katkının olup olmadığı ve/veya hangi açılardan olduğu gibi sorular cevaplanmış görünmektedir. 54 metin ise “net değil” kategorisi altında sayılmıştır. Sonuç olarak, incelenen metinlerin %73,6'dan fazlasında literatüre katkı sunumu konusunda sorun olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 8).

Tablo 8: Ana metinde literatüre katkı sunumu.

Yok	158 (%54,8)
Var	76 (%26,4)
Net Değil	54 (%18,8)
Toplam	288 (%100)

Bununla birlikte, birçok çalışmada literatürün belli bir yönünün eksik olduğu söylenmekle yetinilmekte, literatürde doldurulması gereken boşluklar ile ilgili gerekçelendirme çoğunlukla yetersiz görünmektedir.

Bir diğer önemli bilgi kategorisi yukarıda da belirtildiği üzere yöntem konusu ile ilgilidir. Araştırmanın verilere ulaşmak için izlediği yol (araştırmanın tasarımı) ve/veya kullandığı yöntemsel yaklaşım ve veri toplama tekniklerine ilişkin bilginin ana metinlerde olup olmadığı yönünden eldeki verilere bakıldığında, çalışmaların çoğunluğunda (142 adet) bu yönde bir bilginin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, önemli sayıda makalede (129 adet) yöntemle ilişkin açık bir bilgi yoktur. 17 makale ise “net değil” kategorisi altında sınıflandırılmıştır²³ (Bkz. Tablo 9).

Tablo 9: Ana metinde yöntemle ilişkin bilgi sunumu/tartışmanın varlığı²⁴.

Var	142 (%49,3)
Yok	129 (%44,8)
Net Değil	17 (%5,9)
Toplam	288 (%100)

Bu açıdan önemli bir bilgi, incelemede rastlanılan yöntem ve veri toplamaya ilişkin hangi başlıkların öne çıktığı bilgisidir: “Göstergebilim” incelenilen çalışmalarda açık ara en çok kullanıldığı belirtilen yöntemdir. 34 çalışmada “göstergebilim” kullanılan inceleme yöntemi olarak anılmaktadır. En çok başvurulduğu belirtilen yöntemlerde ikinci sırada “içerik analizi” vardır. 21 çalışmada “içerik analizi” (kimilerinde biçimsel analizin eşlik ettiği) yapıldığı belirtilmektedir. Bunlar dışında, 14 çalışmada “nitel analiz” yöntemi kullanıldığı; 10

²³ Bununla birlikte, görülmektedir ki “yöntem” bölümü bulunan 142 çalışmanın da yine belli bir bölümünde spesifik bir veri toplama ve değerlendirme yönteminden ziyade önceki çalışmalarla herhangi bir kıyaslama içine de girmeden araştırma süreci (çoğunlukla adımlar halinde) betimlenmekle yetinilmiştir. Bazı çalışmalarda da çalışmanın “tarama” ve “betimsel (descriptive) model” gibi bir yöntem kullandığı belirtilmiş ancak bu yöntemlere ilişkin detaylar verilmemiştir. Böyle olduğu zaman betimsel yöntem gibi son derece jenerik bir araştırma yönteminin metinde ifade edilmesiyle yetinildiği görülmektedir. Çalışmaların bir kısmında “betimsel analiz, durum analizi/çalışması, tarama modeli, nitel analiz” gibi jenerik ifadeler kullandığı görülmektedir. Bunun dışında araştırma sürecinin anlatıldığı ancak spesifik bir veri toplama tekniğinden bahsedilmeyen çalışmalar da vardır. Bunların da 9 çalışmada özellikle belirgin olduğu söylenebilir. Özetlemek gerekirse, her ne kadar yöntem bölümü bir çok çalışmada biçimsel olarak var gibi görünse de bunların önemli bir bölümünde yöntem detayları verilmemekte ya da neden belli bir yöntemin ve veri toplama tekniğinin kullanıldığı açıklanmamaktadır.

²⁴ Ana metin içinde yöntem veya araştırma sürecine ilişkin ayrı bir alt bölüm olup olmadığına bakıldığında 172 makalede ayrı bir yöntem bölümü olmadığı, buna karşın 116 makalede ise olduğu görülmüştür (alt bölüm başlığı için tarama yapılırken “yöntem”, “metot” vb. sözcükleri içeren bir alt başlık olup olmadığına bakılmıştır).

araştırmada “anket” yöntemi kullanıldığı; 4 çalışmada ise “karşılaştırmalı analiz” kullanıldığı belirtilmektedir. “Eylem araştırması”, “görsel analiz”, “görsel metinlerarası analiz”, “görüşme tekniği”, “belirlenen ilkeler üzerinden analiz”, “odak grup çalışması”, “gözlem”, “olgu bilimsel analiz”, “doküman inceleme” gibi ifadelerle de kalan çalışmalarda az sayıda da olsa rastlanmaktadır. Yönteme ilişkin bilginin çalışmaların yarısından fazlasında görüldüğü söylenebilmekle birlikte çalışmaların çoğunda ne metodoloji ne de veri toplama tekniklerine ilişkin bir gerekçeleme ya da tartışma vardır.²⁵ Bundan dolayı, kullanılan yöntem ve veri toplama tekniklerine ilişkin daha kesin rakamlar vermek olası görünmemektedir.²⁶

Bir diğer önemli bilgi kategorisi bulgu ve sonuç sunumuna ilişkindir. Bulgu ve sonuçlar araştırma raporunun yazımında giriş ve yöntem ile birlikte üç ana bölümden biri olarak anılır.²⁷ Buna göre, bulgu/sonuç sunumu veya tartışmasının yapıldığı makale sayısı 224'tür. Çalışmaların çok büyük bir çoğunluğunda bulgu/sonuç sunumu ya da tartışması yapılmaktadır. 19 çalışmada bulgu/sonuç sunumu yokken, 45 çalışma ise “net değil” olarak işaretlenmiştir²⁸ (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10: Ana metinde bulgu/sonuçlara ilişkin bilgi sunumu/tartışmanın varlığı.

Var	224 (%77,8)
Yok	19 (%6,6)
Net Değil	45 (%15,6)
Toplam	288 (%100)

Bulgu/sonuç sunumu açısından “var” kategorisi sayıca yüksek çıkmakla birlikte literatüre katkı ve yöntem tartışmasının olmadığı makalelerin toplama oranlarının ne kadar yüksek olduğu dikkate alındığında “biçimsel” bir “bulgu/sonuç” varlığının makalelerde olduğu yorumuna ulaşmak mümkündür. Zira “yöntem” tartışması net olmayan bir yazının hangi yöntemle nasıl bir sonuca ulaştığının bilinmesi mümkün değildir. Burada, “sonuç”, “sonuç yerine” ve benzeri bir bölümü olan ve bu bölümlerde “sonuç olarak” vb. gibi ifadelerle yazının içeriğine göndermede bulunan makalelerde sonuç bölümü “var” şeklinde bir işaretleme yoluna gidilmiştir.

²⁵ Yazıların çoğunluğu açısından, “gerekçeleme” hususunun diğer ana bölümlerinde de önem verilen bir husus olduğunu söylemek güçtür.

²⁶ Kullanılan yöntemlere bakılarak denilebilir ki incelenen makalelerin önemli bölümü Taşdemir'in (2022) Frayling'den (1994) yola çıkarak oluşturduğu “geniş anlamda sanat araştırmaları” kategorisine dahildir. Bu açıdan incelenen makalelerin, az sayıdaki örnek hariç, “sanat için araştırma” veya “sanat yoluyla araştırmayı” kapsayan ve sanatçı araştırmacıların esas olarak ilgilendikleri “dar anlamda sanat araştırmaları” kategorisine dahil olmadığı söylenebilir.

²⁷ İlgili tartışma yukarıda verilmiştir. Ancak “bulgular” kısmını, “sonuç”tan önce gelen ayrı bir alt bölüm olarak sunmak da mümkündür. Burada “bulgular” ve “sonuç” bölümü veya bölümlerini, yapılan araştırmanın sonucunda elde edilen verilerin sunulduğu bölüm olarak değerlendirilmiştir.

²⁸ Bu açıdan ilginç bir veri şudur: Sadece “giriş” ve “sonuç” bölümlerinden oluşan ve hiçbir alt başlık içermeyen çalışmalara rastlanmıştır. Bu durum biçimsel olarak kimi sorunlar olduğunu göstermektedir. Hatta bazı makalelerde “sonuç” bölümünün olmadığı görülmektedir. Kuşkusuz metinde zorunlu olarak “sonuç” başlıklı bir bölüm olmak zorunda değildir; ancak “bulguların sunulduğu ve/veya yorumlandığı” bir sonuç bölümü bulunmak zorundadır.

5. SONUÇ

Çalışmada 2004-2024 yılları arasında yayınlanmış 288 makale incelenmiştir. Makalelerin 56 farklı dergide yayınlandığı ve %57'den fazlasının sanat ve tasarım alanında uzmanlaşmış dergilerde yayınlandığı görülmektedir. Sorumlu yazarların %80'inin doğrudan sanat ve tasarım ya da iletişim tasarım ile görsel iletişim gibi bağlantılı branşlardan olduğu görülmektedir. Yayınlarda en çok afiş tasarımının incelendiği, tipografi, editöryal tasarım, web tasarımı ve illüstrasyon gibi konuların da yoğunlukla işlendiği, buna karşın grafik tasarım tarihi, etkileşimli tasarım, sosyal medya ve gelişen yeni mecraların tasarımları (örneğin arayüz tasarımı ve yapay zeka) gibi konularda eksiklik olduğu görülmektedir. Kuşkusuz bu durumun sebepleri de ileriki araştırmacılar tarafından ele alınması gereken konular arasındadır.

Çalışmanın ana vurgusu olan biçimsel ve içeriksel gerekliliklerin metinlerde var olup olmadığı sorusuna gelince; literatüre katkı sunumunun, hem öz/özet metinleri hem de ana metinler için en önemli eksik olduğu söylenebilir. Araştırma sürecinin detaylandırılması, bir başka deyişle yöntem ve veri toplama tekniklerini açıklanması ile ilgili kısım ise çalışmaların önemli bir bölümünde eksik görünmektedir. Yine bulgu/sonuç sunumlarının da daha az oranda da (ki burada literatüre katkı ve yöntem bölümü eksik olan makalelerde var gibi görünen bulgu ve sonuçların güvenilirliği konusundaki kuşku dikkate alınmalıdır) olsa birçok makale için yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Tüm bu eksikler, makalelerin önemli sayılacak bir bölümü için (öz metinleri için yarından fazlasına karşılık gelen bir oran için) okurları çalışmaların bilimsel içerik ve yeterliği hakkında yeterince aydınlatacak bilgilerden mahrum bırakmaktadır.

Yukarıdaki metinde her ne kadar doğrudan bir vurgu konusu olmasa da sonuçlar açısından ortaya çıkan ve altı çizilmesi gerektiğini düşünülen bir husus incelenilen çalışmaların çoğunlukla alışlagelmiş “sanat üzerine araştırma” kategorisine dahil edilebilecek bir özelliğe sahip olduklarıdır. Günümüzde sanat araştırmaları alanında uluslararası literatürde “pratik-temelli araştırma” (practice-based research) gittikçe daha fazla tartışma konusu olmaktadır. Buna karşın, Türkçe sanat araştırmaları literatüründe amacı bir sanat eseri ortaya çıkarmak ve/veya bir sanat eseri yaratım sürecine ilişkin bilgi çıkarmak olan çalışmaların nicelik ve nitelik açısından yetersiz olduğu söylenebilir.

Çalışma gelecekte konuyla ilgili çalışmak isteyen araştırmacılar açısından faydalı olacaktır. Bununla birlikte, her araştırma zorunlu olarak bir takım kısıtlılıklara sahiptir. Çalışmanın bir kısıtlılığı konuyla ilgili literatürün genel çerçevesi çizilirken konuyla ilgili kitaplara, kitap bölümlerine ve tezlere bakılmamış olmasıdır. Ayrıca TR Dizin'e dahil olmayan dergilerdeki yayınlar da güvenilirlik kriteri açısından araştırmaya dahil edilmemiştir. Kuşkusuz bu durum makalenin hacmiyle de yakından ilgilidir. Hacim ile ilgili yine benzer endişeler dolayısıyla yabancı dildeki literatür de araştırmaya dahil edilmemiştir; ancak söz konusu alanda yabancı dildeki literatür üzerine de yapılacak derleme çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, N. (2023). Animasyon konulu makalelerin bibliyometrik analizi: dergipark örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13 (2), 1153-1165.
- Atabek, Ü. ve Şendur Atabek, G. (2019). Türkiye’de gazetecilik literatürü: 1992-2018 yılları arasında yayımlanmış makaleler üzerine bir inceleme, *Akdeniz İletişim Dergisi* (31), 71-73.
- Chandler, D. ve Munday, R. (2018). *Medya ve iletişim sözlüğü*, (Çev: B. Taşdemir) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Day, R. A. (1983). *How to write and publish a scientific paper*, Philadelphia: ISI Press.
- Derntl, M. (2014). Basics of research paper writing and publishing, *Int. J. Technology Enhanced Learning*, 6 (2), 105-123.
- Glazer, N. (2011). Challenges with graph interpretation: a review of the literature, *Studies in Science and Education*, 47 (2), 183-210.
- Gower, B. (1997). *Scientific method: an historical and philosophical introduction*, London and New York: Routledge.
- Hsieh, H. ve Shannon S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis, *Qualitative Health Research*, 15 (9), 1277-1288.
- Mulrow, C. D. (1994). Rationale for systematic reviews, *BMJ*, (309), 597-599.
- Nardar, N., Gümüş, Ç. ve Bingöl, B. (2024). Grafik tasarım eğitiminde, tipografi alanında yayımlanan akademik çalışmaların incelenmesi: bibliyometrik bir analiz, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (32), 57-72.
- Oğuz Namdar, A. ve Önder, V. (2018). Türkiye’de ilköğretimde görsel sanatlar ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27 (2), 767-784.
- Schill, D. (2012). The visual image and the political image: a review of visual communication research in the field of political communication, *Review of Communication*, 12 (2), 118-142.
- Segado-Boj, F., Martin-Quevedo, J., ve Fernandez-Gomez, E. (2021). Research on television series: a bibliometric analysis, *The Serials Librarian*, 81 (3-4), 265-281.
- Segado-Boj, F., Gomez-Garcia, S., ve Dias-Campo, J. (2022). Intellectual and thematic structure of communication research in Scopus, (1980-2020), *Profesional de la informacion*, v. 31, n. 1, Erişim Adresi:
<https://revista.profesionaldelainformacion.com/index.php/EPI/article/view/86577/63098>.
- Şakiroğlu, Y. (2021). Görsel okuma/görsel sunu ve görsel okuryazarlık becerileriyle ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların analizi, *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 103-119.
- Taşdemir, B. ve Yörük, M. (2021). Türkiye’de sanat ve tasarım alanına dahil akademik dergilerde yayımlanan makaleler üzerine bir inceleme, Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi: Geçmişten Günümüze Metodoloji Çalışmaları (18-20 Kasım 2021), Sinop, Bildiri Kitabı, 201-215.

- Taşdemir, B. (2022). Sanat araştırmalarının bilimsel nitelikleri üstüne: seçilmiş örneklerle bir değerlendirme, *Akdeniz Sanat*, 16 (30), 225-248.
- Tonta, Y. (2017). Türkiye’de yayımlanan ve web of science’ta dizinlenen dergilerle ilgili bir değerlendirme, *Türk Kütüphaneciliği*, 31(4), 449-482.
- Ulu, S. ve Akdağ, M. (2015). Dergilerde yayınlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik profili: Selçuk İletişim örneği, *Selçuk İletişim*, 9(1), 5-21.
- Van Wee, B. ve Banister, D. (2016). How to write a literature review paper?, *Transport Reviews*, 36 (2), 278-288.
- Yakar, G. (2019). Grafik tasarım literatüründe cinsiyet eksenli dualizm, *Yıldız Journal of Art and Design*, 6 (2), 112-129.
- Yalçın, H. (2010). Milli folklor dergisinin bibliyometrik profili (2007-2009). *Milli Folklor* 22 (85), 205-211.
- Yegin, Y. T. (2023). “Grafik Tasarımı” Alanında Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: Wos Örneği, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 9 (75), 4607-4616.